

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntö VN/10164/2019

**SM:n lausunto; vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän
ehdotus hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa
sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi**

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt sisäministeriöltä lausuntoa koskien vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän ehdotusta hallituksen esitysluonnokseksi lastensuojelun vaativaa sijaishuoltoa koskevaksi lainsäädännöksi.

Sisäministeriö lausuu asiassa seuraavaa.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki valtion lastensuojelulaitoksista sekä muutettavaksi lastensuojelulakia, terveydenhuoltolakia ja sosiaalihuoltolakia. Ehdotetuissa muutoksissa muun muassa tarkennetaan avohuollon palveluja ja säädetään uusi tehostettu avohuollon tukitoimi, jotta lasten sijoituksen tarpeen syntymistä voidaan vähentää, vahvistetaan sijaishuoltoon sijoitetun lapsen oikeutta sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluihin, määritellään vaativa sijaishuolto sote-palvelujen toiminnallisesti integroituna laitospalveluna sekä säädetään rajoitustoimenpiteistä, joilla suojellaan päihteitä käyttävän lapsen henkeä, terveyttä ja kehitystä.

Sisäministeriö pitää ehdotettuja muutoksia kannatettavina. Sisäministeriö toteaa, että vaativan sijaishuollon tarpeessa olevien lasten ja nuorten auttamisella on vaikutuksensa myös Suomen sisäiseen turvallisuuteen. Mikäli avun tarpeessa olevat lapset ja nuoret eivät saa tarvitsemaansa apua, he ovat vaarassa syrjäytyä ja osalla on myös suuri riski liittyä yhteiskunnan rikos- ja muihin lieveilmiöihin.

Esityksen pääasiallinen kohderyhmä ovat muun muassa päihteitä käyttävät, mielenterveysongelmista kärsivät ja rikoksiin syyllistyvät lapset ja nuoret. On tavanomaista, että lapsen tai nuoren ollessa karkumatkalla tai asioiden kriisiytyessä muutoin, esimerkiksi laitoksesta joudutaan ottamaan yhteyttä hätäkeskukseen poliisin tai ensihoidon saamiseksi paikalle. Mikäli lapset ja nuoret saisivat tarvitsemansa avun esityksen mukaisesti, on oletettavaa, että myös yhteydenotot hätäkeskuksille sekä tehtävähälytykset poliisille ja ensihoidolle vähenisivät.

Lausunto

SM214310

11.02.2021

00.02.04

SMDno-2020-2735

Sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksellä myös turvataan nykyistä paremmin kohderyhmänä olevien lasten ja nuorten perusoikeudet välttämättömään hoitoon ja huolenpitoon.

Sisäministeriö korostaa lasten ja heidän perheiden tarpeisiin räätälöityjen ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kohdennettavien tuki- ja hoitotoimenpiteiden merkitystä. Sisäministeriö katsoo, että erityistä huomiota tulee kiinnittää niiden nuorten tukemiseen, jotka ovat vaarassa syrjäytyä ja jotka oirehtivat rikoksia tekemällä. Eri tutkimuksissa on todettu, että toistuva ja vakava rikollisuus kasautuu pienelle joukolle nuoria. Toisaalta tutkimuksissa on peräänkuulutettu vankempaa tukea tarvitseville nuorille kohdistettavien nykyistä pitkäkestoisempien palveluiden sekä nuorisososiaaliryhmien kehittämistä. Toiveita on eri yhteyksissä esitetty myös eri toimialojen työn koordinoinnin kehittämiseksi sekä vastuunjaon selkeyttämiseksi. Sisäministeriö pitää esitystä näiltä osin oikeasuuntaisena.

Sisäministeriö katsoo, että esityksen myötä lapsille, nuorille sekä heidän perheilleen tullaan tuottamaan nykyistä paremmin heidän tarpeitaan vastaavia ja oikea-aikaisia palveluita. Sisäministeriö tukee esityksen mukaisia muutoksia ja selvennyksiä eri toimijoiden vastuujaon sekä yhteistyössä ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa toteutettavien toimenpiteiden toteuttamiseen. Sisäministeriö pitää esitystä kokonaisuutena arvioiden onnistuneena ja uskoo, että ehdotuksen myötä lapsille ja heidän perheilleen räätälöityjen palveluiden saatavuus, laatu, yhdenvertaisuus sekä kustannusvaikuttavuus paranevat.

Laitoksesta luvatta poistuneen lapsen palauttaminen

Sisäministeriö nostaa lausunnossaan esiin erityisesti laitoksesta luvatta poistuneen lapsen palauttamiseen liittyviä muutoksia ja esittää näihin joitakin huomioita sekä täsmennysehdotuksia.

Sisäministeriö pitää luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa 69 a §:n 1 momentin täsmentämistä oikean suuntaisena muutoksena. Laitoksesta luvattu poistunut haavoittuvassa asemassa oleva lapsi on vaarassa joutua seksuaalisesti tai muutoin hyväksikäytetyksi, jopa ihmiskaupan kohteeksi. On tärkeää ymmärtää, että laitoksesta luvatta poistuneen lapsen olosuhteet ovat omiaan altistamaan lasta rikoksien tekoon ruuan ja yöpymispaikan saamiseksi. Sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksen mukaisessa pykälässä käy nykyistä selkeämmin ilmi lastensuojelulaitoksen ensisijainen vastuu niistä välttämättömistä toimenpiteistä tilanteessa, kun lapsi on kateissa.

Esityksessä on käsitelty virka-ajan ulkopuolella tapahtuvaa yhteistyötä lastensuojelulaitoksen, sosiaalipäivystyksen sekä poliisin yhteistyötä lapsen mahdolliseen etsintäkuuluttamiseen, etsintään ja kiinniottoon liittyen. Esityksen mukaan ensisijainen harkinta mahdollisista toimenpiteistä on virka-ajan ulkopuolellakin laitoksella ja laitoksen on varattava riittävät resurssit etsinnän suorittamiseksi. Esityksessä nimenomaisesti todetaan, että resurssien vähäisyys ei ole peruste siirtää etsintää sosiaalipäivystyksen vastuulle. Sisäministeriö pitää mahdollisena, että esityksessä tuotaisiin julki myös se, ettei resurssien vähäisyys ole peruste siirtää etsintää myöskään poliisin vastuulle.

Lausunto

SM214310

00.02.04

11.02.2021

SMDno-2020-2735

Sisäministeriön näkemyksen mukaan lainsäädäntömuutos edellyttää paikallisen viranomaisyhteistyön kehittämisen lisäksi etsintä- ja palautusprosessien kehittämistä yli kuntarajojen tapahtuvien lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneiden lasten ja nuorten etsinnässä ja palauttamisessa. Haasteita lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneiden lasten ja nuorten etsinnässä ja palauttamisessa on nykyisen lain voimassa ollessa havaittu olevan erityisesti silloin, kun lapsen sijoituspaikka on kaukana siitä paikasta, josta lapsi on löytynyt poliisin toimesta. Sisäministeriö pitää selvänä, että laitosten vastuun selkeyttämisellä on käytännössä merkittävä vaikutus eri viranomaisten toimintaan. Muutos lainsäädäntöön tulee myös aiheuttamaan erityisesti laitoksille tarvetta lisähenkilöstölle. Sisäministeriö pitääkin tärkeänä, että esityksen vaikutukset huomioitaisiin myös taloudellisten lisäresurssien kohdentamisessa ao. laitoksille.

Esityksen mukaan sosiaalityöntekijän tai toimivaltaisen lastensuojelulaitoksen johtajan tulee tehdä poliisille virka-apupyyntö lapsen etsimiseksi, jos lapsen oletetaan perustellusti olevan vaarassa kateissa ollessaan. Vaara voi aiheutua vakavasta päihtymistilasta, terveydellisistä ongelmista tai muista välitöntä vaaraa aiheuttavista, tapauskohtaisesti arvioitavista tekijöistä.

Sisäministeriö nostaa esiin, että huolimatta nyt esitetyistä täsmennyksestä lainsäädäntöön, osa laitoksista luvatta poistuneista lapsista jää jatkossakin pidemmäksi ajaksi kateisiin. Sisäministeriö pitää toivottavana, että esityksessä tuotaisiin nykyistä selvemmin julki ne toimenpiteet, josta eri viranomaiset ovat vastuussa ja joihin ne ovat velvollisia ryhtymään niiden nuorten osalta, joiden laitoksesta luvatta poistumisesta on kulunut jo pidempi aika. Sisäministeriö katsoo, että nyt esityksessä kuvatut lapsen vaarassa olon arvioinnissa huomioon otettavat seikat muuttuvat ajan kuluessa. Ajan kuluessa lapsen tai nuoren päihtymisen tasossa tapahtuu väijäämättä muutoksia, hänen terveydellisessä tilanteessa voi tapahtua muutosta myös parempaan suuntaan ja myös muut välitöntä vaaraa alun perin aiheuttaneet olosuhteet voivat väistyä. Näin ollen esityksessä tulisi sisäministeriön näkemyksen mukaan nykyistä täsmällisemmin tuoda julki muun muassa se, kuinka aktiivisia etsintätoimenpiteiden tulisi olla aktiivisten ensitoimien jälkeen ja kenen vastuulla näiden etsintätoimenpiteiden toteuttaminen on.

Kuten edellä on tuotu julki, nyt esityksessä todetaan mm. seuraavaa: "Esityksen mukaan sosiaalityöntekijän tai toimivaltaisen lastensuojelulaitoksen johtajan tulee tehdä poliisille virka-apupyyntö lapsen etsimiseksi, jos lapsen oletetaan perustellusti olevan vaarassa kateissa ollessaan. Vaara voi aiheutua vakavasta päihtymistilasta, terveydellisistä ongelmista tai muista välitöntä vaaraa aiheuttavista, tapauskohtaisesti arvioitavista tekijöistä." Sisäministeriö toivoo, että virka-apupyyntöön liittyvässä vaaran aiheutumisen arvioinnin esimerkeissä otettaisiin nykyistä selkeämmin huomioon laitokseen sijoitun lapsen henkilökohtainen ominaisuudet, mahdollinen karkaushistoria sekä muut nuoreen liittyvät yksilölliset seikat, joilla tosiasiaassa on vaikutusta arvioitaessa niin lapselle aiheutuvaa välitöntä vaaraa kuin pitkäaikaista vaaraa hänen ollessaan poissa laitoksesta.

Sisäministeriö nostaa tässä yhteydessä esiin mahdollisuuden, että virka-apupyynnön esittäjälle asetettaisiin esityksen yhteydessä velvollisuus päivittää alun perin suorittamaansa tilannearvioon perustuvaa toimintasuunnitelmaa lapsen etsimiseksi ja tarvittaessa määritellä lapsen etsinnän järjestelyt

Lausunto

SM214310

11.02.2021

00.02.04

SMDno-2020-2735

itsenäisesti ja tarvittaessa yhteistyössä virka-avun antajan kanssa tietyn ajan kuluessa.

Esityksessä myös todetaan, ettei sosiaalipäivystyksen työntekijöillä ole oikeutta ottaa kiinni nuorta, vaan siihen tarvitaan poliisin virka-apua. Sisäministeriö pitää tärkeänä, että laitoksesta luvatta poistuneiden lasten osalta selkeytettäisiin lastensuojeluviranomaisten ja -laitoksen toimivaltuuksia luvatta poistuneiden palauttamiseksi laitokseen. Erityisesti toimivaltuuksien tarkastaminen liittyisi lastensuojeluviranomaisen ja -laitosten toimivaltaan ottaa kiinni laitoksesta luvatta poistuneita lapsia. Mikäli lastensuojeluviranomaisen tai -laitoksen toimivaltuudet eivät ole ajan tasalla, on vaarana, että nykytila ei muutu riittävästi ongelmien ratkaisemiseksi ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Käytännössä lastensuojeluviranomaisella on olemassa työkaluja ja osaamista, jossa lapsen palauttaminen (ml. kiinniotto) voi tapahtua näitä työkaluja käyttäen, esimerkiksi ilman fyysistä vastarintaa. Kiinniotto-oikeutta ei tule sekoittaa voimakeinojen käyttöön. Esimerkiksi poliisilain (872/2011) 2 luvun 3§:ssä säädetty etsintäkuulutetun kiinniottaminen ei sisällä kiinnioton toimittamiseksi mahdollisesti tarpeellisten voimakeinojen käyttöä, josta säädetään erikseen poliisilain 2 luvun 17§:ssä. Toimivaltuuksien selkeyttämisen myötä virka-avun pyytäminen poliisilta keskittyisi vain niihin tilanteisiin, joissa aidosti tarvitaan poliisia lastensuojeluviranomaisen tehtävän suorittamiseksi ja poliisin, turvallisuustoimijan, toimintaedellytykset säilyisivät sisäisen turvallisuuden turvaamiseksi.

Esityksen vaikutukset vastaanotto toimintaan

Hallituksen esityksen keskeisissä ehdotuksissa sekä säännöskohtaisissa perusteluissa ja lakiehdotuksessa viitataan lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011, jäljempänä vastaanottolaki). Yleisesti ottaen esityksessä ehdotettavat muutokset ovat vähäisiä vastaanotto toiminnan kannalta, mutta sisäministeriön hallinnonalalla Maahanmuuttoviraston toiminnan kannalta olennaista on muun muassa asuinyksikköjen henkilöstömäärää koskeva esityksen 59 a §. Vastaanotto toiminnassa tämä koskee ryhmäkoteja, ja sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksessä ehdotettu sääntely on aikaisempaa selkeämpi. Ryhmäkotien tilanne vastaa jo nykyisellään ehdotuksen sisältöä. Esityksellä ei myöskään ole suoraa vaikutusta vastaanoton alaikäisyksiköiden toimintaan, koska henkilöstömäärä näyttäisi jo tällä hetkellä täyttävän esitetyt edellytykset. Sisäministeriön näkemyksen mukaan esityksen mukainen ilmoitusvelvollisuuden laajentaminen ei myöskään vaikuttaisi vastaanoton käytännön työhön.

Sisäministeriö tuo tässä yhteydessä esiin sen, että esityksen jatkokäsittelyssä tulisi ottaa huomioon eri olosuhteissa majoittuvien alaikäisten yhdenvertainen kohtelu erityisesti alaikäisten turvapaikanhakijoiden osalta, joihin sovelletaan vastaanottolakia. Vastaanotto laissa viitataan mm. lastensuojelulain 59 ja 60 §:iin. Lisäksi sosiaalihuoltolakia ei sovelleta kaikkiin lastensuojelua tarvitseviin alaikäisiin ja lakia sovelletaan vain osittain alaikäisiin turvapaikanhakijoihin, joten yhteistyö vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän kanssa on näissä tilanteissa olennaisen tärkeää. Sosiaalityöntekijä vastaa alaikäisen perussosiaalipalvelujen kokonaisuudesta. Vastaanotto keskuksissa asuvien alaikäisten osalta tulisi huomioida, että kaikki keskuksat eivät ole

Lausunto

SM214310

00.02.04

11.02.2021

SMDno-2020-2735

viranomaisia. Tämä tulisi ottaa huomioon erityisesti ehdotettujen 14 §:n ja 15 a §:n osalta.

Teknisenä huomiona esityksestä sisäministeriö toteaa vielä, että Rajavartiolaitos tulisi kirjoittaa isolla alkukirjaimella ensimmäisen lakiesitysluonnoksen 24 a §:ssä.

Kansliapäällikkö

Kirsi Pimiä

Asiantuntija

Janne Juujärvi

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä.
Sisäministeriö 11.02.2021 klo 17:55. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Tiedoksi

Ministeri Ohisalo
Valtiosihteeri Parviainen
Ministerin erityisavustajat
SM/PO Ministerin erityisavustajat
SM/PEO
SM/MMO
SM/RO